

Tento produkt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Číslo projektu	CZ.1.07/1.1.04/01.0036
Název projektu	Elearning na střední zdravotnické škole
Název příjemce	Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola zdravotnická Emanuela Pöttinga, Olomouc

Člověk jako osobnost

Distanční text

1 Celkový obraz

O modulu

Modul je určen žákům 2. ročníku, doplňuje výuku psychologie.

Může sloužit i žákům jiných ročníků k zopakování učiva, vysvětlení pojmů či přípravě k maturitě.

Získané informace využije žák i v jiných odborných předmětech např. v ošetrovatelství, ošetrování nemocných. Jedná se o úvod do psychologie osobnosti, na který bude navazovat modul vlastnosti osobnosti.

Znalost psychologie osobnosti je nezbytná pro práci ve zdravotnictví, pomáhá zdravotnickým pracovníkům jednak po stránce profesní - jak porozumět nemocným a pomáhá i jim samotným zvládat náročné povolání.

Modul je doplněn cvičením, kontrolními otázkami i autotesty.

Pomůcky a nástroje

PC + internet, dataprojektor, flipchart, fix, doporučená literatura.

Sebezkušenostní a zážitkové metody práce, projekce do praxe a běžných životních situací pro přiblížení žákům.

Pravidla a konvence

Tučné písmo a podtržení zdůrazňuje důležitost pojmu a informace.

2 Obsah

1. Celkový obraz	2
2. Obsah	3
3. Charakteristika osobnosti	4
3.2 Osobnost	4
3.3 Autotest	8
4. Biologické a sociální determinanty psychiky	10
4.2 Formování osobnosti	10
4.3 Autotest	12
5. Poznávání osobnosti	13
5.2 Metody poznávání osobnosti	13
5.3 Chyby a předsudky v poznávání osobnosti	14
5.4 Autotest	14
6. Osobnost zdravotnického asistenta	15
6.2 Požadavky na osobnost ZA	15
6.3 Poruchy osobnosti	17
6.4 Autotest	18
7. Seznam správných odpovědí na autotesty	19
8. Rejstřík	20

3 Charakteristika osobnosti

Popis lekce:

V této lekci je vysvětlen pojem osobnost, žák získá přehled o chápání tohoto pojmu z různých pohledů. Je zde stručně popsána podstata Freudovy psychoanalýzy, která patří k všeobecným znalostem z psychologie. Žák získá informace o faktorech, které se podílí na utváření osobnosti.

Délka lekce:

45 minut

Klíčová slova:

definice osobnosti, teorie osobnosti - Freud, Fromm, Erikson

Motivace:

Pochopení pojmu osobnost je důležité pro další studium psychologie osobnosti, je základem pro další rozbor jednotlivých vlastností osobnosti. Pro zdravotnického pracovníka znamená větší profesionalitu a porozumění nejen sobě samému, ale hlavně lidem kolem sebe, zvláště nemocným.

3.1 Osobnost

Osobnost je charakterizována komplexem všech psychických vlastností, které vytvářejí individualitu jedince, je předurčena geneticky a dotvářena v průběhu života prostředím.

Každý člověk je jedinečná a neopakovatelná osobnost, která má své biologické a společenské potřeby a zájmy. Člověk je tedy bio-psycho-sociální bytost, společensky a historicky podmíněná.

Pojem osobnost vyjadřuje odlišnost jedince od ostatních lidí. Odlišnost je vyjádřena individuálními a typologickými rozdíly.

Několik definic osobnosti:

Tardy – „Osobnost je individuální jednota člověka. Jednota jeho duševních vlastností a dějů, založena na jednotě těla, utvářena a projevující se v jeho společenských vztazích.“

Eysenck – „Osobnost je stabilní a trvalá organizace charakteru, temperamentu, intelektu a fyziky osoby, determinující její jedinečné přizpůsobení k jejímu okolí.“

Allport – „Osobnost je dynamická organizace těch psychofyzických systémů v individuu, které určují její charakteristické chování a myšlení.“

Struktura osobnosti:

V běžném životě se snažíme charakterizovat lidi podle jejich chování a vlastností.

Předpokládáme, že tyto vlastnosti jsou trvalé a nejsou závislé na situaci, do které se jedinec dostane. Při srovnávání lidí určujeme vlastnost jako každý rozlišitelný a relativně stálý rys individua. Někdy se užívá pro vlastnost osobnosti termín rys.

Utváření osobnosti ovlivňuje:

- rodina

- genetické dispozice (dědičnost)
- prostředí, ve kterém jedinec žije
- společnost, se kterou se stýká

Na vývoj osobnosti působí:

Vnější podmínky:

- rodina, výchova
- škola
- vrstevníci
- kroužky, které navštěvuje
- pracovní kolektiv
- ekonomické, kulturní a politické podmínky v zemi, ve které žije
- informační instituce a společnost
- kvalita životního prostředí, změny životního prostředí
- činnosti – hra, učení, práce, povolání, zájmová činnost

Vnitřní biologické podmínky:

- biologické základy - dědičnost, sklon k chorobám
- vlivy působící na plod v době těhotenství a v průběhu porodu
- tělesný vývoj
- zdravotní stav
- schopnosti
- přítomný psychický stav jedince
- identifikace s nějakou osobností, svědomí

Poruchy osobnosti

Poruchy osobností související ze špatnou socializací:

1. Globální

- retardace – vlastnosti osobnosti jsou nerozvinuté
- degradace - původní úroveň vlastností upadá

2. Speciální

- depersonalizace - subjektivní pocit změny osobnosti
- transformace - jedinec se postupně cítí být někým jiným

- alternace - střídavě se cítí být jednou nebo druhou osobností
- rozpad osobnosti – porucha ucelenosti osobnosti

Vlastnosti osobnosti

Rozdělení vlastností osobnosti:

1. Získané vlastnosti

Člověk je získává během svého vývoje, v důsledku interakce s prostředím, výchovy a sebevýchovy. Patří sem schopnosti, charakter, zájmy a volní vlastnosti.

2. Vrozené vlastnosti

Patří sem vlohy (dispozice), tělesné změny a temperament

3. Aktivačně motivační vlastnosti – vedou člověka k nějaké činnosti, charakterizují zaměřenost osobnosti, patří sem potřeby, zájmy, sklony, zvyky a životní plány.

4. Vztahově postojevé vlastnosti – charakterizují styl chování člověka v sociálním prostředí a vyjadřují jeho způsob řešení úkolu, informují o systému hodnot osobnosti. Patří sem charakter.

5. Seberegulační vlastnosti – ukazují jak dovedeme kontrolovat, řídit a měnit své jednání a prožívání, jaký máme postoj k sobě, ke svému životu, práci apod. Patří sem sebekritika, sebeuvědomování.

6. Výkonové vlastnosti – určují náš výkon, jsou měřítkem toho co člověk dokáže. Patří sem vědomosti, dovednosti, návyky, vlohy a schopnosti.

7. Dynamické vlastnosti – určují tempo a intenzitu prožívání a chování člověka. Patří sem temperament.

Teorie osobnosti

Psychosociálníteorie osobnosti:

Významná jména, která zařazujeme do směru, který se zajímá o sociokulturní činitele ovlivňující osobnost, jsou Erich Fromm a Erik Erikson.

ERICH FROMM:

Byl sociolog, historik, filozof a psycholog.

Život jednotlivců vnímal v celkové perspektivě společnosti a byl často kritický vůči patogenním a dehumanizujícím vlivům moderní společnosti. Zdůrazňoval důležitost uvědomění si sebe samotného a svojí vnitřní hodnoty.

Fromm definuje osobnost jako celek zděděných a získaných duševních vlastností, které jsou pro jedince příznačné a činí každého jednotlivce jedinečným.

Rozlišil dvě složky osobnosti:

- TEMPERAMENT: hlavní nástroj osobnosti, svou povahou konstituční a značně trvalý.
- CHARAKTER: utváří se hodnotovými volbami jedince, je ovlivňovaný sociokulturním působením jedince, dělí charakter na:

- Produktivní charakter - spočívá v obdarování druhých prostřednictvím lásky a práce (člověk miluje to, pro co pracuje a pracuje pro to, co miluje)
- Neproduktivní charakter - je založen na předpokladu, že jedinec není schopen produkovat a proto musí, co potřebuje, dostávat od druhých
- Produktivní a neproduktivní zaměření jsou v každé lidské mysli vzájemně propojena.

ERIK ERIKSON:

Americký profesor a badatel.

Díval se na osobnost z časového hlediska, tedy z hlediska vývoje osobnosti, svou strukturu vývoje osobnosti pojímá v osmi stádiích, každé stádium je popsáno v podobě psychologické krize, která obsahuje dva konfliktní póly:

- Možnosti růstu - růst nastává tehdy, když je konflikt přiměřeně vyřešen. Jeho vyřešení přináší pro ego novou sílu či mohutnost, již Erikson nazývá cnost.
- Prvky ohrožení - spočívají v uhýbání člověka před patřičným řešením konfliktu. Pokud nebyl konflikt přiměřeně vyřešen, dochází k oslabení ega a duševní vývoj jedince stagnuje.

Ústředním tématem Eriksonova vývojového procesu je utváření osobní identity, které úzce souvisí s vývojem ega.

PSYCHOANALÝZA:

Tvůrcem psychoanalýzy je **Sigmund FREUD**.

Narodil se v Příboře na Moravě a většinu života prožil ve Vídni. Vědeckou dráhu začal jako neurolog, publikoval práci o afáziích, později se orientoval na neurózy a přešel do soukromé praxe. Studoval hypnózu, v terapii zpočátku využíval metodu hypnotického odreagování potlačených zážitků, podle vídeňského lékaře J.Breuera.

Postupně přešel k metodě volných asociací, vytvořil učení o přenosu, nevědomí a vývoji libida. Na sklonku života emigroval před nacisty do Londýna, kde ve svých 83 letech zemřel. Posledních 14 let života trpěl rakovinou čelisti, která si vyžádala více než 30 operací.

Teorie Sigmunda Freuda je často citovaná, obdivovaná i zatracovaná, výrazně ovlivnila psychologii a položila základní kámen pro vznik psychoterapie.

Podle Freuda je jedinec puzen mocnými fyziologickými silami, které mají rozhodující vliv na lidský život. Jsou to hlavní determinanty chování a vývoje osobnosti.

Libido je Freudův pojem pro psychickou energii, která oživuje všechny osobnostní funkce. Libido je svou povahou sexuální.

Freudův pohled na osobnost lze přirovnat k ledovci.

- Vědomí – vrcholek ledovce, který vyčnívá nad hladinu. Je to ta část osobnosti, kterou si jedinec plně uvědomuje.

- Předvědomí - vrstva pod vědomím, obsahuje myšlenky, rozhodnutí, zážitky nebo konflikty, které si člověk kdysi uvědomoval, ale už na ně zapomněl. Může si je však celkem snadno vybavit.
- Nevědomí - je rozsáhlá spodní vrstva představovaného ledovce, je to bludiště představ, zkreslených obrazů skutečnosti a přání.

Osobnost je podle Freuda uzavřeným systémem. Libido (psychická energie) se musí uplatňovat v rámci celého systému. Freud vymezil tři subsystémy řízené vzájemně rozpornými principy a cíly, které v osobnosti existují pospolu a jsou mezi sebou v neustálé interakci. Jsou to id, ego a superego.

- ID - „temná nepřístupná část naší osobnosti“. Z hlubin nevědomí se id domáhá okamžitého a úplného uspokojení svých tužeb. Je iracionální a řídí se principem slasti.
- EGO - řídí se principem reality, převádí id do praktického způsobu naplňování potřeb, takže stanovujeme způsob a vhodnou dobu uplatnění těchto požadavků. Ego je racionální, působí na vědomé úrovni, zvažuje činy a jejich následky.
- SUPEREGO - obsahuje zvnitřněné omezení, zákazy a pochvaly ukládané v ranném a mladém věku. Část superega je vědomá a část nevědomá. Superego lze definovat jako moralizující sílu osobnosti založenou na principu dokonalosti. Lidé, u nichž se superego přiměřeně nerozvinulo, cítí málo viny i po velkých mravních přestupcích. Naopak u jiných lidí získalo neobyčejnou moc, to jsou tzv. perfekcionalisté, kteří trpí mravní úzkostí a v krajních případech onemocní.

Příklad

Termín osobnost je někdy užíván v užším smyslu, má jiný význam v oblasti práva, v literatuře, tímto termínem bývají označovány společensky významné či historicky slavné osoby (státníci, vojevůdci, umělci atd.).

3.2 Autotest

1. Který z termínů nevystihuje podstatu pojmu osobnost?
 - a. osobnost je člověk
 - b. osobnost je biopsychosociální jednotka
 - c. osobnost charakterizují pouze schopnosti a vloh
2. Co všechno zahrnuje pojem, osobnost v psychologii?
 - a. barvu vlasů, výšku, váhu, nálady, zájmy
 - b. sociální postavení, chování jedince, zdravotní stav, seberealizaci
 - c. biologické znaky, společenské charakteristiky, schopnosti, dovednosti, motivaci, charakter a temperament
3. Mezi sociální vlastnosti osobnosti patří?
 - a. rodinné poměry

- b. věk
 - c. temperament
4. Vrozená vlastnost osobnosti, která je předpokladem k osvojení určité činnosti se nazývá?
- a. potřeba
 - b. vloha
 - c. návyk
5. Mezi vnitřní faktor ovlivňující osobnost patří?
- a. životní prostředí
 - b. dědičnost
 - c. vzdělávání
6. Autorem psychoanalytické teorie osobnosti je?
- a. Erikson
 - b. Freud
 - c. Fromm
7. Dynamická vlastnost osobnosti je?
- a. charakter
 - b. temperament
 - c. zájmy

4 Biologické a sociální determinanty psychiky

Popis lekce:

Tato lekce seznamuje žáky s faktory, které se významně podílejí na formování osobnosti člověka. Předkládá výčet těchto faktorů a jiných vlivů.

Délka lekce:

45 minut

Klíčová slova:

determinanty, socializace, formování osobnosti

Motivace:

Žák si po prostudování této lekce uvědomí co vše působí na utváření osobnosti člověka. Tento fakt mu pomůže lépe pochopit individualitu každého jedince.

4.1 Formování osobnosti

Na základě rozsáhlých výzkumů bylo zjištěno, že formování osobnosti je značně ovlivněno jak dědičností, tak i prostředím, ve kterém člověk žije.

Na vývoj osobnosti působí:

- vnitřní biologické podmínky
- vlivy prostředí
- vlastní činnost člověka

Nepříznivé vlivy působící na formování osobnosti:

- malá podnětnost v nejbližším prostředí jedince, v činnostech členů rodiny a vrstevníků, nedostatek různých činností a zájmů, nedůsledná výchova, špatné vztahy v rodině
- nežádoucí způsob výchovy s příliš vysokými či nízkými požadavky, bez kladného citového vztahu
- vlivy společnosti, výchovy, institucí, rodiny a jejich kombinace např. nepřiměřené požadavky školy, sportovního oddílu, špatný vývoj autoregulace

Biologické determinanty

1. Vnitřní biologické faktory

Psychika je vázána na stavbu a činnost nervové soustavy a závisí na kvalitě a vývoji mozku.

Jaká je závislost psychiky na nervové soustavě ?

Se snížením funkčních schopností mozku (útluh narkotiky, únava, ospalost) se mění i psychická činnost, objevují se poruchy pozornosti, myšlení, vnímání, zhoršuje se paměť, oslabuje se vůle.

Kvalita mozku a jeho vývoj určuje i kvalitu duševní činnosti (vrozené nebo získané defekty mozku, vrozené poruchy stavby mozku, porucha rozumových schopností).

Intoxikace organismu některými látkami (alkohol) vyvolávají psychické změny - poruchy

periferní nervové soustavy, zejména receptorů a způsobují poruchy v duševním životě (emoční poruchy, změny v sebehodnocení apod.).

Psychika přímo závisí na stupni vývoje mozku, resp. nervové soustavy.

Pouze činností nervové soustavy nelze vysvětlit vše v duševním životě člověka, mezi další biologické determinanty patří:

- žlázy s vnitřní sekrecí – vylučují hormony do krve, které ovlivňují nervovou a tím i psychickou činnost. Dysfunkce žláz s vnitřní sekrecí způsobují biochemické změny v organismu např. hypofunkce štítné žlázy způsobuje útlum a snížení mentální kapacity, hyperfunkce naopak náladovost.
- tělesný stav - celkový tělesný stav organismu je podmíněn zejména zdravotním stavem a uspokojováním biologických potřeb + momentální tělesný stav
- biologické potřeby - primárně souvisejí s tělesnou existencí člověka. Jejich uspokojování je nevyhnutelné pro udržování základních životních funkcí (potřeba dýchání, tekutin, tepla, spánku, bezpečí aj.)
- dědičnost a vrozené předpoklady - dědičností se rozumí vše to, co si člověk přináší na svět od svých rodičů a předků v genové podobě (např.vrozená dědičná vada, vzhled, nadání pro určitou dovednost).

Sociální determinanty

2. Sociální faktory a vlivy prostředí

K postupné přeměně člověka z biologické bytosti v bytost společenskou dochází v procesu socializace. Mimo společnost se člověk jako jedinec nemůže realizovat. Proces socializace musí začít již v nejútlejším věku.

Socializace - působení společnosti prostřednictvím tzv. socializačních činitelů (malých skupin, zejména rodiny a školy) na jedince. Proces socializace se tedy týká samotné podstaty člověka, je to proces vrůstání jedince do společnosti, získávání a plnění společenských norem, hodnot a zásad. Nedílnou součástí tohoto procesu je vzdělání a výchova.

Formy socializace:

- formální – odborná forma prostřednictvím institucí (škola)
- neformální – probíhá po celý život prostřednictvím rodiny

Cílem je získávání specificky lidských způsobů reagování a vzorců chování, schopností žít ve společnosti, zkulturování biologických potřeb, osvojování sebeovládání, osvojení si jazyka a používání lidské řeči.

Poruchy socializace:

- osobnostní vlastnosti, chování, které nezapadají do určitých společenských norem se nazývají deviace (odchylky), jsou společností odmítány. Jedinec s takovým vzorcem chování se označuje jako asociální.

Mezi další sociální faktory patří:

- sociální vztahy – matka, dítě, mezi partnery, spolužáky, spolupracovníky apod.
- postavení ve skupině, práva a povinnosti – škola, pracovní kolektiv, organizace, kroužky, vrstevníci
- vliv institucí – školka, škola, důslednost výchovy v rodině
- vzdělání, postoj rodiny ke vzdělání
- sebevýchova a seberegulace – závisí na správném poznání vlastních schopností a nedostatků, na vlastní zralosti či nezralosti
- ekonomické, politické a kulturní podmínky, kulturní úroveň rodiny
- vlivy prostředí – klimatické přírodní podmínky, kvalita životního prostředí

Jiné determinanty

3. Vlastní činnosti člověka

- hra
- práce
- učení
- koníčky, zájmová činnost

4. Psychické faktory

Spolupůsobí s faktory biologickými i sociálními , patří sem nálady, pocity a dojmy.

4.2 Autotest

8. Na vývoj naší osobnosti působí?
 - a. vnitřní podmínky, vlivy prostředí i naše vlastní činnost
 - b. změny počasí, oteplování
 - c. nálady lidí v našem nejbližším okolí
9. Proces socializace, při němž se formuje lidská bytost je?
 - a. záležitostí týkající se pouze jedince a jeho rodiny
 - b. záležitostí, která je v dospělosti neměnná
 - c. aktivní celoživotní proces, při němž se vyvíjíme, získáváme zkušenosti a hodnoty
10. Vyber faktor, který patří mezi biologické determinanty psychiky?
 - a. charakterové vlastnosti člověka
 - b. rodinné zázemí
 - c. typ nervové soustavy člověka, její stavba a činnost

5 Poznávání osobnosti

Popis lekce:

Tato lekce shrnuje techniky poznávání osobnosti, se kterými byl již žák podrobněji seznámen v prvním modulu - viz výzkumné metody a techniky. Lekce informuje žáky o možných chybách, kterých se mohou dopustit při poznávání druhých lidí, tedy při kontaktu s nemocnými, jejich příbuznými, spolupracovníky apod.

Délka lekce:

45 minut

Klíčová slova:

poznávání osobnosti, chyby v poznávání osobnosti

Motivace:

Znalosti z této lekce žákovi umožní lépe porozumět chování nemocných dětí i dospělých a také předcházet možným chybám a předsudkům v kontaktu s lidmi, hlavně nemocnými.

5.1 Metody poznávání osobnosti

K poznávání osobnosti využíváme psychologické výzkumné metody a techniky, které jsou podrobně popsány v 3 lekci 1 modulu předmětu psychologie. Nejčastěji to jsou:

1. Dotazníky

- osobnostní – vzdělání, věk, pohlaví, rodinné vztahy
- zájmové – co ho zajímá, co ho těší
- profesionální

2. Testy

- osobnostní – zjišťující např. charakter, temperament, schopnosti apod.
- IQ testy

3. Rozhovor – zjišťujeme názory, postoje, vztah k sobě a k druhým lidem

4. Pozorování

Význam poznávání osobnosti

- navázání kontaktu, vhodná komunikace s okolím
- pomáhá porozumět sobě samému, zlepšit sebeovládání
- poznání kladných a záporných vlastností

- rozpoznání abnormalit chování u nemocných
- přiměřené požadavky a nároky dle věku, schopností, vědomostí apod.
- možnost vyvarovat se konfliktu a nepříjemné situaci

5.2 Chyby a předsudky v poznávání osobnosti

Při poznávání osobnosti se uplatňují určití činitelé, které si pozorovatel příliš neuvědomuje, ale mohou zkreslit objektivní poznání jiného člověka.

Autoprojekce– je to posuzování druhých osob podle úrovně sebe tzn. „Podle sebe soudím Tebe“.Měřítkem jsem já a někdo je horší než já nebo lepší než já.

Halo efekt– posuzujeme osobnost podle první výrazně kladné nebo výrazně záporné vlastnosti – podle prvního dojmu.Často podlehnu zažitému stereotypu.

Efekt shovívavosti – tendence posuzovat osobnost vždy kladně, i když skutečnost je jiná. Nechceme ublížit, hodnotíme téměř vždy pozitivně, špatné vlastnosti nechceme vidět.

Vliv psychického stavu posuzovatele – hodnotím osobnost dle svého momentálního psychického rozpoložení – když mám špatnou náladu nebo jsem nemocný hodnotím druhého spíše negativně.

Soukromá teorie osobnosti – na základě určitého projevu nebo vlastnosti osobnosti si vytvořím souhrn vlastností, které přisuzuji dané osobě aniž se přesvědčím o skutečnosti.

Příklad

Lékař i sestra při své práci neustále pozorují nemocné, sledují jejich reakce i chování, snaží se rozumět tomu, co nemocný svými projevy sděluje, snaží se rychle a správně na jeho signály reagovat. Znalosti z psychologie osobnosti jim umožňují lépe porozumět chování nemocných dětí i dospělých, umožňují jim také lépe na nemocné působit a ovlivňovat je.

5.3 Autotest

11. Jestliže posuzujeme druhého člověka podle sebe a přisuzujeme mu své záporné či kladné vlastnosti, nazýváme tuto chybu?
 - a. efekt stereotypu
 - b. efekt shovívavosti
 - c. autoprojekce
12. Pro tendenci řídit se při posuzování osobnosti prvním dojmem máme termín?
 - a. autoprojekce
 - b. halo efekt
 - c. soukromá teorie osobnosti
13. Ke zjištění rozumových schopností se nejčastěji použije?
 - a. rozbor kresby
 - b. rozbor písma
 - c. IQ test

6 Osobnost zdravotnického asistenta

Popis lekce:

Lekce pojmenovává požadavky, které jsou kladeny na zdravotnického pracovníka. Popisuje typologii zdravotnických pracovníků a uvádí některé obecné poruchy osobnosti. Žák by po prostudování této lekce měl být schopen charakterizovat osobnostní předpoklady zdravotníka pro výkon jeho funkce. Lekce je doplněna návrhem na praktické cvičení.

Délka lekce:

45 minut

Klíčová slova:

vzdělání, vlastnosti, schopnosti a dovednosti ZA, profesionální deformace, syndrom vyhoření, Hardiho typologie

Motivace:

Žák si uvědomí jaké nároky jsou kladeny na profesi ZA, definované typologie mu pomohou v budoucnu se vyvarovat případné profesionální deformaci. Toto učivo koresponduje i s výukou ošetřovatelství.

6.1 Požadavky na osobnost ZA

Zdravotnický asistent pracuje s nemocným člověkem, působí na něho nejen svými odbornými znalostmi, ale celou svou osobností, svým vztahem k němu, úrovní svých profesionálních vlastností a dovedností a mírou profesionální adaptace (tj. správným přizpůsobením se svému povolání)

Oblasti požadavků na osobnost ZA

Vzdělání

- všeobecný přehled + odborné vzdělání (znalosti v teorii a dovednosti v praxi)
- obor ZA je zakončen maturitní zkouškou
- celoživotní vzdělávání – povinnost ZA stálého vzdělávání a doplňování vědomostí na odborných seminářích a kurzech

Zdravotnický pracovník se stále častěji setkává s nemocnými jiných kultur a měl by se učit chápat i cizí představy o zdraví a nemoci. Účinná pomoc různým kulturám v oblasti zdravotnické péče si žádá dobrou připravenost zdravotnických pracovníků v problematice multikulturního ošetřovatelství.

V různých kulturách může mít tatáž situace zcela jiný význam a stát se tak druhem nedorozumění a nepochopení. Proto je velmi důležitá znalost cizích jazyků, neverbální komunikace, respektování a tolerance tradic, zvyků, rituálů, víry a doprovodných rysů jednotlivých národností (např. temperamentní rozdíly, hlasitost mluvy).

Vlastnosti

Svou práci by měl ZA chápat jako vysoce humánní, cennou a užitečnou službu lidstvu. Z toho vyplývá ochota a povinnost poskytnout bez váhání okamžitou zdravotnickou pomoc každému, kdo ji potřebuje. ZA se řídí dle zásad společenského chování. Musí být označen jmenovkou, respektuje práva pacientů. Předpokladem úspěchu ZA v práci je důvěra pacienta.

Dobrého zdravotnického pracovníka charakterizují tyto vlastnosti:

Duševní vyrovnanost, svědomitě a zodpovědně vykovávání povinností, umět zvážit situaci a rychle se rozhodnout, čestnost, obětavost, ochota, ohleduplnost, slušnost, srdečnost, taktnost, pravdomluvnost, dochvilnost, schopnost vytvářet mezi spolupracovníky dobré mezilidské vztahy, empatie, tvůrčí přístup, dostatečná kritičnost a sebekritičnost, klidné vystupování s pohotovými reakcemi, trpělivost, umění se ovládat.

Povolání ZA vyžaduje také zdravé sebevědomí, které charakterizuje sebedůvěra, sebeúcta, skromnost, přiměřená vážnost.

Náplň práce ZA klade nároky i na jeho temperamentní a citové vlastnosti (sebeovládání, trpělivost, klidnost, schopnost určitého sebezapírání, přiměřená cílevědomost, veselost, smysl pro humor).

ZA musí zachovávat povinnou mlčenlivost a chránit osobní údaje pacientů. Ke každému pacientovi musí přistupovat individuálně s taktem a úctou. Má však získat určitý stupeň emocionální odolnosti a neztotožňovat se s pacientem do té míry, aby sám pociťoval citové ztráty.

Při delším vykonávání svého povolání se může u ZA objevit profesionální deformace (ztráta zájmu o nemocného, ztráta lidské účasti, citová lhostejnost, otupělost, drsné neochotné zacházení). Vzniká zejména z vědomí moci nad pacientem.

Osobnosti neslučitelné s vykonáváním zdravotnické péče:

Osoby s agresivním a konfliktním chováním, osoby trpící závislostí na návykových látkách, hazardních hrách, osoby s rasovou nesnášenlivostí apod.

Zdravotní stav

Profese ZA je náročná po psychické i fyzické stránce. Fyzickou zátěž podmiňuje směnný provoz, práce převážně ve stoji, zvedání břemen, málo času na odpočinek. Velkou psychickou zátěží je kontakt s umírajícími a těžce nemocnými, zvládání komunikace s lidmi v nelehké situaci, s lidmi agresivními, podrážděnými, častá únava vyplývající z časové náročnosti profese, možný konflikt rolí v osobním a profesním životě apod.

ZA musí podstoupit zdravotní prohlídku (potvrzení o způsobilosti ke studiu, dále pak k vykonávání svého povolání). Je zodpovědný za své zdraví, je povinen dodržovat BOZP. Je důležité, aby se ZA naučil předejít tzv. syndromu vyhoření, který se projevuje ztrátou ideálů a energie, pocitem neschopnosti prožívat uspokojení a radost z práce, stavem tělesného i

duševního vyčerpání, neochotou přijímat nové podněty apod. Vzhledem k nemocnému se objevuje ztráta lidskosti, zájmu o nemocného, citová lhostejnost, neochota pomoci. V tomto smyslu je velmi důležitá prevence, naučit se správně relaxovat, správně odpočívat, sportovat, zajít si do divadla a zachovat si určitý nadhled při řešení a plnění pracovních povinností a při kontaktu s okolím.

Vzhled

Řídí se standardem pro úpravu ZA – standard vydává příslušná nemocnice, může obsahovat např. tyto požadavky: úprava vlasů, nehtů, ochranný pracovní oděv, doplňky pracovního oděvu odpovídající BOZP (rukavice, zástěra, rouška...), vhodná pracovní obuv, nevhodnost prstenů a jiných šperků apod.

ZA dbá na osobní hygienu, hygienu spánku – ospalost a únava zvyšují riziko pochybení při práci.

ZA se podílí na holistické (celostní) péči o pacienta, která začíná prevencí. Důkazem správné volby povolání ZA je radost a uspokojení z práce, seberealizace.

Typologie ZA

Hardiho typologie zdravotnického pracovníka - ZA

Rozeznává šest osobnostních kategorií, které pojmenoval a popsal:

- rutinní typ- přesnost, spolehlivost, pracovitost, věcnost, plní ordinace lékaře, ale uniká lidská stránka
- herecký - vystupuje afektovaně, dramatizuje události, prosazuje svoji důležitost, hodně na sebe upozorňuje, může působit bezcitně
- nervózní – často je ovlivněn únavou, podrážděnost, vyhýbání se povinností, má pocit nedostatečného uznání a ocenění, má sklon k užívání omamných a toxických látek
- mužský – projevuje se rozhodností, energičností, zvýšeným sebevědomím, působí důsledně, dobré organizační vlastnosti, nepotrpí si na úpravu, často oblíbenost v kolektivu
- mateřský - obvykle pyklického vzhledu, oblíbenost u pacientů, hlavně dětí, vysoká míra empatie, vřelost, laskavost, často upovídanost
- typ specialisty - mají vyšší vzdělání, odbornost, často přeceňují své schopnosti, mívají pocit nadřazenosti nad ostatními, chladný přístup, domýšlivost, lépe vychází s lékaři než s ostatními sestrami, perfektní úprava zevnějšku

Příklad

Zdravotnický pracovník, který se dobře naučil rozumět sám sobě i lidem kolem sebe, dosahuje lepších pracovních výsledků, snáze získává autoritu u nemocných a jejich příbuzných, u spolupracovníků.

6.2 Poruchy osobnosti

Poruchy osobnosti :

1. Paranoidní porucha osobnosti – objevuje se velká citlivost k nezdarům, podezřívavost, vztahovačnost, sebechvála, nepřátelský postoj vůči lidem
2. Schizoidní porucha osobnosti – porucha je charakterizována citovou oploštělostí, emočním chladem, lhostejností, neschopností prožívat radost, malý zájem o kontakt s okolím, problémy v adaptaci. Okolím je tato osoba vnímána jako podivínská.
3. Disociální porucha – lhostejnost ke společenským pravidlům, normám, hodnotám, nezájem o druhé lidi, neschopnost empatie, neprožívají pocity viny, konají opakovaně trestné činy.
4. Emočně nestabilní porucha osobnosti (neurotická) – pro tuto poruchu je typická afektivní nestálost s impulsivním jednáním, s častými výbuchy násilí, často selhává v sociálních vztazích, mají sklon k sebevraždám a závislostem.
5. Histerická porucha osobnosti – nadměrné projevy emocí, afektovanost, citová labilita a nestálost, zvýšená snaha upoutat na sebe pozornost, touží po ocenění druhými, intrikují, jednají manipulativně, mají tendenci ke zkratkovému jednání.
6. Závislá porucha osobnosti – často prožívají deprese nebo úzkosti, často pocítují bezmoc, schází jim životní síla a elán, mají strach z osamocení, snadno podlehnou různým závislostem.
7. Narcistická osobnost – pro tyto osoby jsou typické poruchy velikášství, vlastní důležitosti a jedinečnosti, mají nestabilní sebehodnocení a jsou přecitlivělí na kritiku okolí.

6.3 Autotest

14. Osobnostní kategorie sester pojmenoval a popsal?
 - a. Tardy
 - b. Hardi
 - c. Eysenck
15. Pro výkon profese zdravotnického asistenta je nutné ukončené vzdělání?
 - a. vysokoškolské
 - b. specializační
 - c. středoškolské
16. Mezi vlastnosti ZA nepatří?
 - a. optimismus
 - b. citová nestabilita
 - c. sebekritičnost
17. Syndrom vyhoření se projevuje?
 - a. neschopností pracovat, trvalým pesimismem a depresí
 - b. přiměřeně sebevědomým vystupováním s porozuměním problémům nemocných
 - c. ztrátou ideálů, energie, radosti z práce a celkovým vyčerpáním

7 Seznam správných odpovědí na autotesty

1) c; 2) c; 3) a; 4) b; 5) b; 6) ; 7) ; 8) a; 9) c; 10) c; 11) c; 12) b; 13) c; 14) b; 15) c; 16) b; 17) c

8 Rejstřík

Autoprojekce	14
degradace	5
depersonalizace	5
determinanty	11
Freud	7
Halo efekt	14
Hardiho typologie	17
osobnost	4, 6, 15, 17
profesionální deformace	16
socializace:	11
syndromu vyhoření	16